

Przewodnik dla ekspertów i recenzentów zewnętrznych oceniających wnioski w konkursach NPRH

1. Wstęp

NPRH to program Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, który swoją działalność rozpoczął w 2011 roku. Celem badań finansowanych w NPRH jest uzupełnienie polskiego systemu grantowego o finansowanie projektów, na które nie można uzyskać środków z NCN, NCBiR i z funduszy europejskich. Są to projekty wieloletnie, trwające czasem kilkanaście i więcej lat, polegające na tworzeniu naukowych publikacji dokumentacyjnych, słownikowych, bibliograficznych, krytycznych wydań źródeł i utworów literackich oraz kompendiów wiedzy o charakterze syntetycznym i encyklopedycznym.

Projekty tego typu tworzą fundamenty do przyszłych badań interpretacyjnych związanych z dziedzictwem narodowym (moduł „Dziedzictwo narodowe”). Program ma też upowszechniać osiągnięcia humanistyki polskiej w świecie poprzez finansowanie tłumaczeń wybitnych książek z zakresu polskiej humanistyki naukowej, które chciałyby wydać renomowane wydawnictwa zagraniczne (moduł „Uniwersalia 2.1”). Równocześnie program umożliwia finansowanie projektów badawczych, których efektem jest naukowe tłumaczenie z języka oryginału na polski połączone z edytorskim, oryginalnym opracowaniem najważniejszych dzieł należących do kultury światowej (moduł „Uniwersalia 2.2”). Czwartym elementem programu jest moduł „Fundamenty”, w ramach którego Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego ogłasza temat badań szczególnie istotnych dla polityki państwa.

Rada NPRH składa się z 12 profesorów nauk humanistycznych wskazanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Kadencja Rady trwa trzy lata.

Zakres działania Rady NPRH to:

- opracowanie projektu nowego programu pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki”;
- opracowanie listy priorytetowych obszarów badawczych w zakresie nauk humanistycznych oraz jej aktualizacja;
- opracowywanie propozycji przedmiotu konkursów;
- przygotowywanie propozycji trybu przeprowadzania konkursów oraz kryteriów oceny wniosków złożonych w ramach konkursów;
- przedstawianie kandydatów na członków zespołów specjalistycznych oraz interdyscyplinarnych do spraw oceny wniosków;
- analizowanie list rankingowych wniosków przygotowanych przez zespoły;
- monitorowanie przebiegu realizacji programu oraz zgłaszanie propozycji jego zmian;
- wspieranie popularyzacji programu;
- wykonywanie innych zadań dotyczących rozwoju nauk humanistycznych zleconych przez ministra właściwego do spraw nauki.

Wnioskodawca samodzielnie dokonuje wyboru modułu, do którego składa wnioski. **Zasady postępowania konkursowego określają ogłoszenia konkursowe.**

2. Eksperci NPRH

- Rada NPRH rekomenduje ministrowi składy ekspertów do oceny wniosków złożonych w poszczególnych konkursach NPRH. Eksperci wybierani są przez Radę na podstawie analizy tematów złożonych wniosków.
- Każdy ekspert wypełnia formularz dotyczący potencjalnego konfliktu interesów, tzn. czynników, które mogłyby wpłynąć na obiektywizm jego ocen.
- Na ekspertów nie mogą być powołani kierownicy lub wykonawcy projektów zgłoszonych w danej edycji konkursów NPRH.

Eksperci są zobowiązani do:

- dokonania indywidualnej oceny przydzielonych im wniosków;
- uczestniczenia w spotkaniach ekspertów;
- zapoznania się z wszystkimi wnioskami w danym konkursie;
- udziału w dyskusji dotyczącej ocenianych wniosków;
- zaproponowania zewnętrznych recenzentów do oceny wniosków w drugim etapie oceny.

Eksperci w swoich ocenach są niezależni, bezstronni, rzetelni i kierują się wyłącznie przesłankami merytorycznymi. Eksperci, omawiając poszczególne wnioski, powinni oceniać je nie tylko w ramach konkretnej dyscypliny, lecz także porównać je w ramach szerszej perspektywy badawczej, mając na uwadze wkład i znaczenie proponowanych badań dla całego obszaru badań w humanistyce.

Przewodniczący grupy ekspertów – wyznaczeni przez ministra na wniosek Rady NPRH – posiadają dodatkowe uprawnienia wynikające z kierowania pracami ekspertów i ściśle współpracują z przedstawicielami Departamentu Nauki oraz Rady NPRH.

Do zadań przewodniczącego zespołu ekspertów należy:

- przydzielanie ekspertom wniosków do oceny w pierwszym etapie oceny merytorycznej,
- przewodniczenie posiedzeniom ekspertów, rekomendowanie kandydatur recenzentów zewnętrznych do oceny wniosków w drugim etapie oceny merytorycznej,
- przygotowanie dla Rady NPRH list rankingowych ocenionych wniosków.

MNiSW ogłasza raz do roku alfabetyczną listę wszystkich ekspertów biorących udział w ocenianiu wniosków w NPRH.

3. Indywidualna ocena wniosków

Indywidualnej oceny wniosków w konkursach NPRH dokonują eksperci i recenzenci. W pierwszym etapie konkursów eksperci – dokonując selekcji wniosków – stają się ich referentami. W drugim etapie konkursu oceny wniosków są sporządzane przez recenzentów zewnętrznych. Zadaniem ekspertów w drugim etapie konkursu – na podstawie otrzymanych recenzji i rozmowy z kierownikiem projektu – jest porównanie wszystkich wniosków i ustalenie ich listy rankingowej. Eksperci rekomendują Radzie NPRH najwyższej ocenione wnioski, które powinny otrzymać finansowanie.

Końcowa ocena wniosku powinna być wynikiem dyskusji i uzgodnionej oceny ekspertów. Należy pamiętać, że ocena punktowa każdego wniosku ma charakter pomocniczy i stanowi punkt wyjścia do dyskusji nad oceną końcową. Podstawą decyzji o ocenie końcowej wniosku jest

wysoka ocena wniosku przez recenzentów, porównanie wniosku z innymi wnioskami, analiza zasadności finansowania wniosku na tle innych wniosków ocenianych w konkursie oraz – w ostatnim etapie konkursu – ocena rozmowy z kierownikiem projektu.

Oceny ekspertów – recenzentów wewnętrznych (I etap) i recenzentów zewnętrznych (II etap) powinny być najwyższej jakości merytorycznej – tj. kompetentne, rzeczowe, wynikające z uważnej lektury ocenianych projektów.

W trakcie indywidualnej oceny wniosków wszyscy oceniający proszeni są o uwzględnienie poniższych zaleceń sformułowanych przez Radę NPRH.

Przy sporządzaniu ocen oceniający wnioski powinni:

- Unikać opisywania lub streszczania wniosku;
- Używać precyzyjnych, kompletnych i jednoznacznych sformułowań;
- Przekazywać uwagi w sposób uprzejmy i merytoryczny;
- Odwoływać się wyłącznie do informacji podanych w opisie projektu;
- Formułować krytyczne komentarze w sposób nieobraźliwy dla autorów projektów oraz unikać zamieszczania opinii zawierających uwagi osobiste;
- Unikać odniesień do wieku, narodowości, płci lub spraw osobistych wnioskodawcy;
- Unikać bezpośredniego porównania konkretnego wniosku z innymi wnioskami otrzymanymi do oceny;
- Formułować oceny precyzyjnie w ramach kryteriów podanych w arkuszu ocen;
- Formułując jakiegokolwiek uwagi krytyczne – w ramach poszczególnych kryteriów – równocześnie nie wystawiać w tych kryteriach ocen maksymalnych;
- Formułując – w ramach powyższych kryteriów – tylko opinie pozytywne o konkretnym wniosku, nie obniżać oceny maksymalnej w danym kryterium. Każde obniżenie punktacji projektu musi być przez recenzenta uzasadnione;
- Nie szafować bez uzasadnień ocenami maksymalnymi – powoduje to inflację punktacji wniosków;
- Uwagi krytyczne, które wykraczają poza kryteria w arkuszu ocen lub nie przekładają się na punktację projektu, powinny być zapisane w rubryce „słabe strony wniosku”;
- W ocenie kosztorysu projektu recenzent proszony jest o ocenę zasadności wszystkich jego składników w stosunku do przedstawionych zadań. Ponieważ jest możliwość negocjowania kosztorysu projektów z ich kierownikami, każda uwaga krytyczna recenzenta o kosztorysie będzie dla ekspertów bardzo pomocna;
- Pamiętać, że recenzje i opinie zespołu ekspertów są dostępne każdemu wnioskodawcy online i mogą być pomocne w poprawianiu projektu.

W przypadku zastrzeżeń formalnych do wykonanej recenzji, przedstawiciel Departamentu Nauki może zwrócić ją recenzentowi do uzupełnienia. Recenzje i punktacja wniosków są dostępne dla wnioskodawcy online wkrótce po zakończeniu danego etapu oceny.

Recenzje zawierające nieprawdziwe informacje o wniosku lub obarczone nieujawnionym konfliktem interesów mogą zostać wyłączone z postępowania konkursowego.

Rada NPRH zwraca uwagę, że w każdym konkursie biorą udział przedstawiciele różnych dyscyplin humanistycznych, konkurujących między sobą w ramach tej samej puli środków finansowych, co niekiedy skłania ekspertów i recenzentów do źle rozumianej dbałości o rozwój

reprezentowanej przez siebie dyscypliny czy specjalności poprzez zawyżanie ocen wniosków z tego zakresu, a zaniżanie ocen wniosków z innych dyscyplin czy specjalności. Prosimy o dołożenie wszelkich starań, aby tego rodzaju stronniczość nie miała miejsca.

4. Konflikt interesu

Bezstronność ekspertów i recenzentów NPRH nie może budzić wątpliwości. W celu uniknięcia sytuacji potencjalnego konfliktu interesu Rada NPRH opracowała czytelne reguły jego identyfikacji. Każdy z ekspertów i recenzentów, podpisując stosowne oświadczenie, zobowiązuje się do przestrzegania zawartych w dokumencie zasad. Eksperti i recenzenci NPRH w realizowaniu swych zadań zachowują zasadę poufności w odniesieniu do procesu oceniania, treści oceny oraz osób ją przygotowujących. Jeżeli ekspert lub recenzent podczas oceniania wniosku stwierdzi zaistnienie jakiegokolwiek przyczyny mogącej wpływać na bezstronność czy rzetelność jego oceny, zobowiązany jest do bezwzględnego poinformowania o tym fakcie przedstawiciela MNiSW lub przewodniczącego zespołu ekspertów, a ten Radę NPRH. Przewodniczący, przydzielając ekspertom wnioski do oceny, powinien brać pod uwagę potencjalne sytuacje prowadzące do konfliktu interesu. Przewodniczący przydziela do oceny wnioski **trzem ekspertom, spośród których tylko jeden może być przedstawicielem dyscypliny, do której należy wniosek**. W sytuacjach, gdy ekspert stwierdza, że znajduje się w sytuacji potencjalnego lub rzeczywistego konfliktu interesów, przewodniczący zespołu ekspertów wyłącza go ze wszystkich etapów procedowania konkretnego wniosku.

Przykład: Gdy ekspert oceniający wniosek oraz kierownik ocenianego projektu są członkami tych samych organizacji lub gremiów (np. wydziału, instytutu, rady naukowej), musi on zostać wyłączony z procesu oceny indywidualnej z uwagi na wystąpienie przesłanki „jest współpracownikiem podmiotu składającego wniosek”. Przesłanka ta nie ma zastosowania, gdy organizacją jest np. ten sam uniwersytet (ale miejscem pracy są różne wydziały), PAN (ale miejscem pracy są różne instytuty). Ekspert jest zobowiązany do ujawnienia konfliktu interesu dotyczącego wniosku, który został mu przedzielony i wycofać się z jego oceny. W tej sytuacji ekspert nie bierze udziału w dyskusji ani w głosowaniach nad oceną wniosku i jest zobowiązany do opuszczenia sali obrad na czas dyskusji. W procedurze konkursowej nie uwzględnia się opinii przygotowanej przez eksperta, który znalazł się w sytuacji konfliktu interesów.

5. Posiedzenia ekspertów

W celu przedyskutowania wniosków, przewodniczący zespołu ekspertów Wskazuje terminy posiedzeń. Każdy ekspert otrzymuje przed planowanym spotkaniem niezbędne informacje dotyczące posiedzenia wraz z materiałami, które będą przedmiotem obrad i uzgodnień. Opiekun konkursu udostępnia ekspertom wszystkie wnioski wraz z ich ocenami.

Ogólne zasady regulujące posiedzenia ekspertów

Posiedzenia ekspertów prowadzi przewodniczący lub – w wyjątkowych przypadkach – inny ekspert wyznaczony w jego zastępstwie. W każdym posiedzeniu ekspertów uczestniczą, bez prawa udziału w głosowaniu, przedstawiciele MNiSW, a w II etapie konkursu (podczas rozmów z kierownikami projektów) mogą też uczestniczyć przedstawiciele Rady NPRH. Decyzje zespołu ekspertów podejmowane są zwykłą większością głosów, w obecności co najmniej połowy ekspertów z wyjątkiem ostatecznego głosowania dotyczącego listy rankingowej, w trakcie którego obowiązuje większość bezwzględna (absolutna). Gdy suma głosów wstrzymujących i przeciwnych jest większa od głosów pozytywnych, wynik głosowania uznaje się za negatywny. Z posiedzenia ekspertów sporządza się protokół, który podpisuje przewodniczący.

W protokole zamieszcza się informacje o kryteriach decyzji w sprawie ocenianych wniosków oraz tworzonych list rankingowych, a w szczególności uzasadnienia decyzji zespołu podjęte w toku prowadzonych dyskusji.

Efektom prac ekspertów oceniających wnioski w danym konkursie jest:

- po pierwszym etapie konkursu - lista rankingowa wniosków rekomendowanych Radzie NPRH do II etapu wraz z uzasadnieniami,
- po drugim etapie konkursu - lista rankingowa wniosków rekomendowanych Radzie NPRH do finansowania wraz z uzasadnieniami,

W wypadkach uzasadnionych wątpliwościami, co do prawidłowego stosowania procedury obowiązującej w konkretnym konkursie, Rada NPRH może dokonać stosownych korekt listy wniosków rekomendowanych do finansowania ministrowi. Uzasadnienie zbiorowej decyzji ekspertów powstaje na podstawie uzgodnionego stanowiska na temat danego wniosku. Gdy komentarze recenzentów wewnętrznych lub zewnętrznych zapewniają wystarczające wyjaśnienie podjętej decyzji, komentarz zespołu ekspertów może ograniczyć się do przytoczenia słabych i mocnych stron ocenianego wniosku sformułowanych przez recenzentów.

Zespół ekspertów może zająć stanowisko odmienne od wynikającego z opinii recenzentów. Jeżeli podczas posiedzenia ekspertów ujawniono istotną słabość wniosku, niezauważoną przez recenzentów, należy precyzyjnie udokumentować przyczyny podjętej przez zespół decyzji, która musi być przeprowadzona w formie głosowania wszystkich ekspertów uczestniczących w dyskusji nad konkretnym wnioskiem.

W przypadku podjęcia decyzji o nierekomendowaniu Radzie NPRH wniosku wysoko punktowanego przez recenzentów, uzasadnienie zespołu powinno być szczególnie i precyzyjne. W takim przypadku należy wskazać jako główne przyczyny nieudzielenia finansowania:

- podjęcie decyzji w wyniku porównania nierekomendowanego wniosku z innymi wnioskami;
- ograniczenia budżetowe.

Wyjaśnienie takie pozwoli uniknąć wątpliwości, co do powodów podjętej decyzji w kontekście wysokich ocen ekspertów.

6. Rola Rady NPRH

Członkowie Rady NPRH nie biorą udziału w procesie oceny wniosków. Rola Rady NPRH polega na przygotowaniu założeń, celów i procedur konkursowych oraz nadzorowaniu ich realizacji przez wszystkie osoby zaangażowane w proces oceny wniosków. Rada pełni funkcję zespołu doradczego ministra. Podobnie eksperci i recenzenci pełnią funkcję doradczą dla Rady NPRH, która w procedurze konkursowej jest jedynym gremium mogącym podjąć decyzje o rekomendowaniu wniosków do kolejnych etapów konkursu oraz o jego wszystkich pozostałych elementach, w tym o alokacji środków przeznaczonych na program.